

بررسی عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم؛ مطالعه موردی: لواسان کوچک

مریم امیدوی نجف آبادی^۱

دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

آنیثا حق بین

کارشناس ارشد گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

سید جمال فرج الله حسینی

دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

چکیده

تحقیق حاضر، با هدف بررسی عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در لواسان کوچک صورت پذیرفت. جامعه آماری آن را کارشناسان سازمان گردشگری و شهرداری و بخش‌داری لواسانات تشکیل می‌دادند که به علت محدود بودن تعداد جامعه آماری، از روش سرشماری ۶۰ نفر مورد پرسش قرار گرفتند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه ای بود که شامل بخش‌های ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای پاسخگویان، توسعه اکوتوریسم و عوامل هفت‌گانه اقتصادی، زیرساختی، سیاست‌گذاری، فرهنگی، جغرافیایی و عامل آموزشی - ترویجی مؤثر بر توسعه اکوتوریسم بود. روایی محتوایی پرسشنامه با نظرخواهی از پانل متخصصان تأیید گردید و قابلیت پایایی پرسشنامه نیز از طریق آلفای کرونباخ تعیین گردید که میزان آن برای مقیاس‌های اصلی پرسشنامه بالای ۰,۷ کسب گردید که قابل قبول می‌باشد. نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که بین عوامل اقتصادی، زیرساختی، سیاست‌گذاری، اجتماعی و آموزشی - ترویجی و توسعه اکوتوریسم در لواسان کوچک رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد. نتایج حاصل رگرسیون گام‌به‌گام نیز نشان داد که عوامل آموزشی - ترویجی و زیرساختی در مجموع ۶۳,۹ درصد از واریانس متغیر توسعه اکوتوریسم در لواسان کوچک را تبیین نمودند. یکی از مهم‌ترین مسائل توسعه اکوتوریسم آن است که با آموزش‌های مؤثر می‌توان تغییر رفتار گردشگران را تسریع بخشید و تعهد نسبت به طبیعت را افزایش داد. لذا به‌عنوان یک راهکار عملی، مهم‌ترین مسأله برگزاری دوره‌های آموزشی ترویجی برای گردشگران در رابطه با تغییر نگرش و آگاهی آنان در رابطه با مسائل اکوتوریسم است. اگرچه دهستان لواسان کوچک از لحاظ ساختاری، اکولوژیکی و فضایی از دیرباز برای گذران اوقات فراغت کلان‌شهر تهران انتخاب شده است، با این وجود بررسی‌ها نشان می‌دهد، تاکنون مطالعه‌ای با موضوع عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در لواسان کوچک از دیدگاه کارشناسان گردشگری و جهاد کشاورزی صورت نگرفته است.

واژه‌های کلیدی: اکوتوریسم، توسعه، لواسان کوچک.

۱- نویسنده مسئول مکاتبات، m.omidi@srbiau.ac.ir

مقدمه

از هنگامی که Tomas Cook نخستین شرکت توریستی در جهان را در سال ۱۸۴۱ میلادی تاسیس کرد، تاکنون بسیاری از مردم از فرصت‌های گردشگری به صورت روزافزون استقبال کرده‌اند (brendon, ۱۹۹۱). امروزه حدود ۶/۱ میلیارد نفر از همه فرهنگ‌ها، نژادها و همه نوع سلیقه‌ها جهت استفاده از انواع گونه‌های توریسم یا گردشگری، سالیانه میلیون‌ها دلار خرج می‌کنند (hjalager, ۲۰۱۰). گردشگری به ویژه گردشگری طبیعی در جهان کنونی، صنعتی پاک و سومین پدیده اقتصادی پویا، پر رونق و روبه توسعه‌ای است که پس از صنایع نفت و خودروسازی گوی سرفقت را از دیگر صنایع جهانی ربوده‌اند؛ به گونه‌ای که بر اساس برآورد سازمان جهانی جهانگردی، ارزش حاصل از جهانگردی و مسافرت در دهه آتی با سرعتی افزون از تجارت جهانی به سطحی بالاتر از ارقام صادراتی در دیگر بخش‌های اقتصادی خواهد رسید (tremblay, ۲۰۱۱). اما با این وجود، این صنعت پر درآمد، مشکلاتی نیز در پی دارد که از جمله مهمترین آنها می‌توان به آسیب‌های فرهنگی، آلودگی هوا، تخریب مناظر طبیعی و تاریخی، در معرض خطر قرار دادن گونه‌های کمیاب گیاهی و جانوری و افزایش جرم و جنایت اشاره نمود (steele, ۱۹۹۵). سازمان جهانی گردشگری، اکوتوریسم را به صورت نوعی از گردشگری که در آن مسافرت به مناطق طبیعی (که به نسبت بدون آسیب مانده) با اهداف مطالعاتی و بهره‌بصری از مناظر و رستنی‌های طبیعی و حیات وحش و با توجه به جنبه‌های فرهنگی هم در گذشته و هم در حال صورت می‌پذیرد، تعریف می‌کند. بلامی معتقد است فعالیت‌هایی که دارای ملاک‌های زیر باشد در زمره فعالیت‌های اکوتوریستی قرار می‌گیرد:

- جاذبه‌ها به‌طور برجسته باید طبیعت محور باشند
- جاذبه‌ها برای بازدیدکنندگان جنبه آموزشی-یادگیری داشته باشند

- مدیریت گردشگری باید در جهت رعایت اصول اکولوژیکی، اجتماعی، فرهنگی و پایداری اقتصادی حرکت نماید (Bacsh et al, ۲۰۱۳).

واژه اکوتوریسم در ادبیات انگلیسی را نخستین بار رومریل (به نقل از رضایی و همکاران، ۱۳۹۰) به کار برد. هدف وی از به کارگیری اصطلاح اکوتوریسم، توجه به سرمایه‌گذاری بخش صنعت در مطالعات جذب گردشگر در مناطق با پتانسیل‌های طبیعی، یا به سخن دیگر طبیعتگردی بوده است. اکوتوریسم در وهله نخست، ناظر بر ملاحظات محیط زیستی و مفهوم توسعه پایدار است و در آن طبیعت‌گردی در درجه دوم اهمیت قرار می‌گیرد. شماری از پژوهشگران، طبیعت‌گردی را روایت پرداخت شده‌ای از گردشگری طبیعی می‌دانند و برخی نیز در مطالعات موردی، تعاریف ویژه خود را مطرح می‌کنند (رضایی و همکاران، ۱۳۹۰). اکوتوریسم از سوی انجمن بین‌المللی اکوتوریسم در سال ۲۰۰۳، سفری مسئولانه به مناطق طبیعی تعریف شده است که حفظ محیط زیست و پایداری رفاه مردم محلی و بومی منطقه را به همراه دارد. آنچه دو مفهوم طبیعت

گردی و گردشگری اکولوژیک را از هم متمایز می‌کند، لزوم توجه به پایداری و حفاظت منابع در گردشگری اکولوژیک یا اکوتوریسم است. همچنین اکوتوریسم یا گردشگری اکولوژیک دارای یک بعد اخلاقی است که آن را از سایر انواع گردشگری و نیز، طبیعت‌گردی متمایز می‌کند (Kumari et al, ۲۰۱۰). به طور کلی، تعریفی جامع برای اکوتوریسم باید از جنبه‌های سه گانه علمی، اجتماعی و اقتصادی بر محورهای اساسی زیر تاکید داشته باشد (جهانیان و زندی، ۱۳۹۰):

- علمی: شناخت درست و مورد توجه قرار دادن ظرفیت طبیعی اکوسیستم‌های به منظور تضمین هرچه بهتر حفاظت، بازسازی و تولید بهینه پایدار آنها؛ حفاظت از میراث طبیعی، فرهنگی و مذهبی در عرصه‌های گردشگری و با ارزش نمودن میراث از طریق اطلاع-رسانی، فرهنگ سازی و آموزش دایمی به مردم، جوامع محلی و نیز به گردشگران.

- اجتماعی: شناخت و احترام به نقش بسیار پر اهمیت مردم و جوامع محلی و مشارکت دادن آنان در تصمیم‌گیری‌ها، برنامه ریزی‌ها و اجرای پروژه‌ها، احترام به ساختارهای اجتماعی، فرهنگی، سنتی، آداب و رسوم و روش زندگی مردم و جوامع محلی. احترام به نیازهای معیشتی و وابستگی‌های مردم و جوامع محلی به جنگل، عرصه‌ها و منابع جنگلی. تبادل مثبت فرهنگی بین گردشگران و مردم جوامع محلی میزبان و ترویج فرهنگ حفاظت از میراث طبیعی و فرهنگی بین گردشگران و جوامع میزبان. اعتدای کیفیت زندگی و آگاهی‌های علمی مردم و جوامع محلی.

- اقتصادی: درآمدزایی برای مردم و جوامع محلی و تقسیم عادلانه درآمدها. اختصاص دادن سهمی از درآمدها برای مدیریت و حفاظت از میراث.

والارس و پیرس معتقدند که فعالیت‌های گردشگری در صورت رعایت شش اصل زیر، مصادیق اکوتوریسم به حساب می‌آیند (گلن، ۱۳۹۰):

التزام به انجام فعالیت‌هایی که کمترین پیامد منفی زیست محیطی را داشته باشند؛

زمینه سازی به منظور افزایش آگاهی و درک طبیعت و ویژگی‌های فرهنگی، که موجب می‌شود بازدید کنندگان، در برابر حفظ عناصر طبیعی و خصوصیات فرهنگی، بیشتر احساس مسئولیت کنند؛

مشارکت در حفظ و مدیریت مناطقی که به طور قانونی مورد حفاظت قرار می‌گیرند و همچنین دیگر نواحی طبیعی؛ تقویت مشارکت جوامع محلی در فرایند تصمیم‌گیری مربوط به تعیین نوع و میزان فعالیت‌های گردشگری؛

ایجاد منافع مستقیم اقتصادی و نیز درآمدهای مکمل برای جوامع محلی؛ و

آگاه سازی جوامع محلی از طریق آموزش از ارزش‌های طبیعی زندگی آنها.

اما در یک تقسیم‌بندی اکوتوریسم زیرمجموعه‌های فراوان دارد که با توجه به شرایط اقلیمی و تنوع آب و هوایی هر کشوری تعداد و نوع آن متغیر است؛ دامنه نوردی، دیدار از

مناطق حفاظت شده، دیدار از پناهگاه‌های حیات وحش و چشم اندازهای طبیعی؛ مردم شناسی: توریسم کوچ، دیدار از زندگی عشایر، توریسم آداب و رسوم، روستا گردی؛ طبیعت درمانی: چشمه های آب گرم، لجن درمانی، استفاده از ناهت گاههای ییلاقی، ورزش های ساحلی و آبی: شنا، قایقرانی، موج سواری، غواصی، اسکی روی آب و ... و ورزش های زمستانی: اسکی، موج سواری، برف نوردی، شکار و صید (مدیریت و همکاران، ۱۳۹۰).

از نظر جامعه اکوتوریسم طبیعت گردان بسته به انگیزه سفر خود دو گروه سنی را شامل می شوند: گروهی که از طبیعت گردی به دنبال ماجراجویی، دیدار از سرزمین های بکر و نیز گردشگری ورزشی هستند؛ اغلب در مقاطع سنی کمتر از ۴۰ سال بوده و پیشینه شمار آنها در محدوده ۱۹ تا ۳۵ سال قرار دارد. اما گروهی که با هدف لذت بردن از طبیعت و دیدار از حیات وحش و ... به اکوتوریسم می پردازند در محدوده سنی ۳۵-۵۴ قرار دارند. در یک جمع بندی اهداف اساسی اکوتوریسم را می توان حفاظت از ویژگی های طبیعی و توسعه جوامع محلی معرفی کرد. اهدافی که از اکوتوریسم انتظار می رود شامل؛ مسئولیت در حفظ تنوع زیستی، مشارکت در تامین رفاه جوامع محلی، تقویت ویژگی خرده فرهنگ ها، فراهم آوری فرصت های آموزشی و یادگیری، تقویت اشتغال زائی از طریق فعال کردن تشکل های خرد در جذب اکوتوریست ها و ارائه خدمات مرتبط، التزام به مصرف کمتر منابع تجدیدناپذیر، تقویت مشارکت های عمومی (اشتری، ۱۳۸۲).

به طور کلی کارشناسان، اکوتوریسم را بهترین گزینه و راه حل برای حفظ طبیعت می دانند، چرا که اکوتوریسم با رعایت ضوابط و استانداردهای بین المللی از یک سو بستر بهره برداری مناسب از طبیعت را برای نسل حاضر فراهم می سازد و از سوی دیگر باعث افزایش آگاهی عمومی می گردد که نتیجه آن حفظ و نگهداری مناطق حفاظتی برای نسل آتی است. (تقوایی و رخشانی نسب، ۱۳۸۹). اکوتوریست-ها غالبا توریست هایی می باشند که هنجارهای فرهنگی و مذهبی کشور میزبان را رعایت می کنند. آنها معمولا دارای گرایش زیست محیطی بوده و می توانند نقش موثری در پالایش آلودگی ها، حفاظت محیط زیست و تبلیغ و گسترش فرهنگ زیست محیطی در بین مردم داشته باشند (Ashton, ۲۰۱۱). در سال های اخیر اکوتوریسم در دنیا رشد فزاینده ای داشته است. به طوری که تعداد اکوتوریست ها در سال ۲۰۱۳ نسبت به سال قبل در حدود ۵ درصد رشد داشته است و علی رغم مشکلات اقتصادی جهانی، سازمان جهانی گردشگری این میزان رشد را در سال ۲۰۱۴ چهار تا چهارونیم درصد اعلام کرده است (UNWTO, ۲۰۱۴). همچنین، این صنعت در حدود ۹۰ درصد از رشد ناخالص داخلی جهانی را به خود اختصاص داده است و توانسته است در حدود ۲۶۰ میلیون فرصت شغلی ایجاد نماید (ITA, ۲۰۱۴). اما ایران نتوانسته است علیرغم برخورداری از پتانسیل های مناسب، از وضعیت مطلوبی در بخش اکوتوریسم به ویژه در بعد بین المللی و گردشگران

خارجی برخوردار باشد؛ به طوری که آمارهای اعلام شده طی سال های گذشته نشان می دهد که از مجموع گردشگران وارد شده به ایران تنها ۲/۲ درصد آنها اکوتوریست بوده اند؛ این امر مشخص می کند که سهم اکوتوریسم در اقتصاد ملی کشور بسیار اندک است (بیران، ۱۳۸۹). سازمان جهانی توریسم وابسته به سازمان ملل در گزارش خود اعلام کرده است: میزان مسافرت های انجام شده در جهان تا سال ۲۰۲۰ به بیش از ۶ میلیارد سفر خواهد رسید و صنعت توریسم جهان تا این سال با رشد و رونق چشمگیری روبرو خواهد شد. طبق برآورد سازمان جهانی توریسم حدود ۷/۷۶ میلیون شغل در دنیا در این صنعت به صورت مستقیم اشتغال دارند. چنانچه مشاغل غیر مستقیم اقتصادی نیز به آنها اضافه گردد این مقدار به حدود ۲۳۴ میلیون ۷/۸ از کل مشاغل دنیا خواهد رسید، در سال های اخیر (۲۰۱۳ و ۲۰۱۴ میلادی) نیز میزان رشد این صنعت در حدود پنج درصد بوده است (UNWTO, ۲۰۱۴) و آمارها نشان دهنده سهم ۷۵/۱ میلیارد دلاری این صنعت در سال ۲۰۱۲ می باشد که این میزان در حدود چهار درصد نسبت به سال قبل رشد داشته است (UNWTO, ۲۰۱۳). علاوه بر بعد اقتصادی، از لحاظ اجتماعی و فرهنگی نیز این پدیده دارای اهمیت می باشد. این صنعت با شناسایی فرهنگ های خاص و ترویج آنها می تواند موجب افزایش آگاهی های مردم نسبت به سنت های بومی و محلی شود. در کنار اهمیت ذکر شده می توان به قابلیت بالای کشور اشاره کرد که از نظر تنوع صنایع دستی ایران جزء ۳ کشور برتر دنیا به حساب می آید (زنگی آبادی و همکاران، ۱۳۸۵)؛ از لحاظ جاذبه های فرهنگی و طبیعی در بین ۵ کشور برتر دنیا و از لحاظ جاذبه های تاریخی در رتبه ۱۰ قرار گرفته است و اکوتوریسم بعد از توریسم فرهنگی و مذهبی سومین بخش گردشگری کشور بوده و بیشترین ظرفیت های بالقوه را دارا می باشد (نعمتی، ۱۳۸۴) از طرف دیگر برای دستیابی به تعداد دو میلیون گردشگر در پایان برنامه پنج ساله چهارم و رقم ۵/۱ درصد تعداد گردشگران جهانی در سال ۱۴۰۴ یعنی ۲۰ میلیون نفر و دو درصد درآمد در همان سال، تبدیل شدن به قدرت برتر منطقه و کاهش وابستگی به منابع درآمدی حاصل از فروش نفت به دلیل نوسان قیمتی و پایان پذیری آن، لزوم ایجاد تنوع در عرصه فعالیت های اقتصادی و تغییر سیاست ها نسبت به گردشگری بیش از پیش احساس می شود. ورود به حوزه های گردشگری به منزله فرصتی برای توسعه منابع درآمدی محسوب می شود. در این میان با توجه به توانایی بالقوه کشور در زمینه گردشگری و به خصوص اکوتوریسم و اثربخشی بالای مثبت این فعالیت در حوزه های مختلف اقتصادی، فرهنگی- اجتماعی و زیست محیطی در صورت برنامه ریزی و مدیریت کارآمد، می توان برنامه ریزی جهت توسعه فعالیت های گردشگری و به خصوص اکوتوریسم را در اولویت برنامه ها قرار داد؛ زیرا محیط جاذبه های گردشگری را به عنوان یکی از مهمترین عناصر صنعت گردشگری چون گوهری گرانبها در خود جای داده است (کروبی، ۱۳۹۱).

از نظر جامعه اکوتوریسم طبیعت گردان بسته به انگیزه سفر خود دو گروه سنی را شامل می شوند: گروهی که از طبیعت گردی به دنبال ماجراجویی، دیدار از سرزمین های بکر و نیز گردشگری ورزشی هستند؛ اغلب در مقاطع سنی کمتر از ۴۰ سال بوده و پیشینه شمار آنها در محدوده ۱۹ تا ۳۵ سال قرار دارد. اما گروهی که با هدف لذت بردن از طبیعت و دیدار از حیات وحش و ... به اکوتوریسم می پردازند در محدوده سنی ۳۵-۵۴ قرار دارند. در یک جمع بندی اهداف اساسی اکوتوریسم را می توان حفاظت از ویژگی های طبیعی و توسعه جوامع محلی معرفی کرد. اهدافی که از اکوتوریسم انتظار می رود شامل؛ مسئولیت در حفظ تنوع زیستی، مشارکت در تامین رفاه جوامع محلی، تقویت ویژگی خرده فرهنگ ها، فراهم آوری فرصت های آموزشی و یادگیری، تقویت اشتغال زائی از طریق فعال کردن تشکل های خرد در جذب اکوتوریست ها و ارائه خدمات مرتبط، التزام به مصرف کمتر منابع تجدیدناپذیر، تقویت مشارکت های عمومی (اشتری، ۱۳۸۲).

به طور کلی کارشناسان، اکوتوریسم را بهترین گزینه و راه حل برای حفظ طبیعت می دانند، چرا که اکوتوریسم با رعایت ضوابط و استانداردهای بین المللی از یک سو بستر بهره برداری مناسب از طبیعت را برای نسل حاضر فراهم می سازد و از سوی دیگر باعث افزایش آگاهی عمومی می گردد که نتیجه آن حفظ و نگهداری مناطق حفاظتی برای نسل آتی است. (تقوایی و رخشانی نسب، ۱۳۸۹). اکوتوریست-ها غالبا توریست هایی می باشند که هنجارهای فرهنگی و مذهبی کشور میزبان را رعایت می کنند. آنها معمولا دارای گرایش زیست محیطی بوده و می توانند نقش موثری در پالایش آلودگی ها، حفاظت محیط زیست و تبلیغ و گسترش فرهنگ زیست محیطی در بین مردم داشته باشند (Ashton, ۲۰۱۱). در سال های اخیر اکوتوریسم در دنیا رشد فزاینده ای داشته است. به طوری که تعداد اکوتوریست ها در سال ۲۰۱۳ نسبت به سال قبل در حدود ۵ درصد رشد داشته است و علی رغم مشکلات اقتصادی جهانی، سازمان جهانی گردشگری این میزان رشد را در سال ۲۰۱۴ چهار تا چهارونیم درصد اعلام کرده است (UNWTO, ۲۰۱۴). همچنین، این صنعت در حدود ۹۰ درصد از رشد ناخالص داخلی جهانی را به خود اختصاص داده است و توانسته است در حدود ۲۶۰ میلیون فرصت شغلی ایجاد نماید (ITA, ۲۰۱۴). اما ایران نتوانسته است علیرغم برخورداری از پتانسیل های مناسب، از وضعیت مطلوبی در بخش اکوتوریسم به ویژه در بعد بین المللی و گردشگران

کوچک از قابلیت‌های توریستی - اگر اکوتوریستی بی نظیری در منطقه برخوردار باشد.

سجاسی قیداری و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیقی با عنوان الگوی توسعه کارآفرینی اکوتوریسم در مناطق روستایی (مطالعه موردی: رودرهای گردشگری استان تهران) که در آن هفده روستا در هفت مسیر رود - دره‌ای انتخاب شدند و با استفاده از روش کمی - پیمایشی، در سطح صاحبان کسب و کارهای گردشگری که کارآفرینان اکوتوریستی در روستاهای منتخب به شمار می‌روند، به بررسی سهم و ارتباط عوامل سه‌گانه (شرایط محیطی، سیاست‌ها و رویه‌های قانونی) ویژگی‌های کارآفرینانه پرداخته شد. نتایج نشان داد که بر حسب شاخص‌های انتخابی و بر اساس آزمون همبستگی پیرسن، ارتباط معناداری بین عوامل سه‌گانه تاثیرگذار بر توسعه کارآفرینی برقرار بود.

هادی‌زاده زرگر و سخایی (۱۳۹۳) در تحلیل زمینه‌های توسعه گردشگری در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان ساری با استفاده از تحلیل SWOT، نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید محدود مورد مطالعه در زمینه گردشگری مورد شناسایی قرار گرفت. نتایج تحقیق نشان داد اکوتوریسم مناسب‌ترین زمینه گردشگری دهستان رودپی شمالی شناخته شده، و سپس گردشگری فرهنگی، گردشگری ورزشی و در نهایت گردشگری کشاورزی در رتبه‌های بعدی جهت توسعه گردشگری روستایی در دهستان رودپی شمالی قرار گرفت. حاجی غلام سریزدی (۱۳۹۲) در پایان نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر مشارکت جامعه محلی در سرمایه‌گذاری در طرح‌های توسعه گردشگری روستایی که در آن جهت تجزیه تحلیل داده‌ها از تکنیک معادلات ساختاری و نرم‌افزار آماری لیزرل استفاده شده است دریافت که ظرفیت اجرایی بیشترین تاثیر را بر مشارکت جامعه محلی در سرمایه‌گذاری دارد و پس از آن به ترتیب ظرفیت اجتماعی و ظرفیت فرهنگی - انسانی قرار دارد، ولی بر خلاف انتظار محققین، ظرفیت اقتصادی و زیربنایی رابطه معناداری با مشارکت جامعه محلی در سرمایه‌گذاری نداشته است.

نتایج تحقیق کرمی و شریفی (۱۳۹۲) با عنوان ارزیابی گردشگری روستایی مطالعه موردی: روستاهای بخش مرکزی مراغه نشان داد که مهمترین نقطه قوت جاذبه‌های گردشگری روستاهای بخش مرکزی مراغه، وجود جاذبه‌های طبیعی بوده است و عدم وجود امکانات اقامتی، رفاهی، بهداشتی و ورزشی در مناطق گردشگری روستایی مهمترین نقطه ضعف جاذبه‌های گردشگری روستاهای این منطقه بوده است که نیازمند برنامه‌ریزی مناسب و افزایش امکانات و خدمات رفاهی و تفریحی می‌باشد. حمایت مسئولان دولتی از توسعه گردشگری روستایی با رویکرد اشتغال‌زایی از جمله فرصت‌ها و افزایش تخلفات اجتماعی و بزهکاری با ورود گردشگران به نواحی گردشگری روستایی از مهمترین تهدیدهای جاذبه‌های گردشگری روستایی در بخش مرکزی شهرستان مراغه به‌شمار رفته است.

ضیاء شیخ الاسلامی (۱۳۹۲) با عنوان تبیین نقش آموزش

مردم محلی جهت توسعه پایدار گردشگری (مطالعه موردی: روستای ابیانه) که با روش مطالعات میدانی صورت پذیرفت مشخص گردید که آموزش مردم محلی جهت توسعه پایدار گردشگری مؤثر بوده است. همچنین، با تحلیل پاسخ‌های ارائه شده مشخص گردید که مردم محلی روستای ابیانه نیازمند دریافت آموزش‌های بیشتر در حوزه حفاظت از محیط زیست بوده‌اند.

میردامادی و برزویی (۱۳۹۲) در تحقیقی با عنوان نقش توریسم در بهبود وضعیت اقتصادی روستاهای شهرستان تالش (مطالعه موردی: روستای شیرآباد) دریافتند که وضعیت اشتغالزایی و اقتصادی در روستای شیرآباد نامناسب می باشد ولی به واسطه پتانسیل‌های زیاد این روستا گردشگری می تواند نقش مهمی در بهبود اشتغالزایی و اقتصاد آن داشته باشد. تحلیل رگرسیون همزمان نشان داد بهبود اشتغالزایی، توسعه پایدار روستایی، افزایش درآمد روستاییان، بهبود مسائل فرهنگی، اجتماعی، طبیعی، تامین IXT مناسب، افزایش خدمات بهداشتی، رفاهی، حمل و نقل، بازاریابی، بهبود تولید صنایع دستی و بهبود شرایط محیط زیست تاثیر مثبتی بر وضعیت اقتصادی روستا داشته است.

ملکی و همکاران (۱۳۹۲) در تحقیقی با عنوان امکان‌سنجی توسعه اکوتوریسم در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان دره‌شهر، جهت اولویت‌بندی راهبرد اصلی به دست آمده، از روش مکمل برنامه‌ریزی کاربردی کمی بهره گرفته شدند و یافته‌های پژوهش نشان داد که علی‌رغم وجود پتانسیل‌های بالقوه گردشگری در منطقه، کمبود امکانات اقامتی و رفاهی مورد نیاز گردشگران، موجب نارضایتی آنان شده و برای حل این موضوع راهکارهایی نیز ارائه گردیده است که مهمترین آن ایجاد زیرساخت‌های جدید برای ورود گردشگران به منطقه می‌باشد.

سپهر و صفراآبادی (۱۳۹۲) در تحقیقی با عنوان تحلیل شاخص‌های اثرگذار بر توسعه اکوتوریسم در مناطق بیابانی ایران به منظور بررسی و تعیین ابعاد مختلف اکوتوریسم پایدار بیابان‌های ایران با کمک الگوریتم دلفی، به تعیین اهداف مورد نظر پرداخته شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نظرات متخصصان مختلف، شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی شناسایی و از تحلیل عاملی برای تفسیر داده‌ها استفاده شد. یافته‌های تحلیل عاملی نشان دهنده آن است که پنج عامل گسترش مشارکت، تحول کالبدی، افزایش آگاهی محیطی، افزایش جمعیت و افزایش قیمت زمین با درصد واریانس ۹/۶۹ بیشترین آثار مثبت ناشی از تغییرات مربوط به پیامدهای اکوتوریسم نواحی بیابانی را تبیین می کنند و ۱/۳۰ درصد مربوط به پیامدهای منفی بوده است.

نتایج تحقیق محمودی و همکاران (۱۳۹۲) با عنوان برآورد میزان تمایل به پرداخت گردشگران برای خدمات گردشگری مزرعه‌ای در استان‌های حاشیه دریای خزر نشان داد که حدود ۷۰ درصد پاسخگویان حاضر به پرداخت مبلغی از درآمد خود در ازای استفاده از امکانات و خدمات اقامتی که در مزارع

گردشگری ارائه می شود، بوده‌اند؛ علاوه بر متغیرهای وضعیت تاهل، تعداد سال‌های تحصیل، جذابیت خدمات گردشگری مزرعه‌ای، درآمد گردشگران و قیمت پیشنهادی به لحاظ آماری اثر معنی‌داری بر مقدار انتظاری تمایل به پرداخت گردشگران نشان داد.

در تحقیق (chen, ۲۰۱۴) با عنوان بررسی مزایای توسعه اکوتوریسم در جزایر گرمسیری، دعوت از متخصصان به منظور برنامه‌ریزی در زمینه اکوتوریسم، راه‌اندازی مرکزی به این منظور، برگزاری نمایشگاه‌ها و ایجاد وبسایت را به عنوان مهمترین راهبردهای توسعه اکوتوریسم شناسایی شدند.

نتایج تحقیق (Mudzengi & Chiusti, ۲۰۱۴) با عنوان عوامل اقتصادی، اجتماعی، سیاسی مؤثر در توسعه اکوتوریسم در کشور زیمبابوه نشان داد که عوامل حیاتی و کلیدی مؤثر بر توسعه پایدار اکوتوریسم در کشور زیمبابوه، ثبات سیاسی و اقتصادی و کیفیت روابط با کشورهای عضو اتحادیه اکوتوریسم می‌باشد.

Liu & Mwanza (۲۰۱۴) در تحقیقی در زمینه توسعه پایدار توریسم در کشور زیمبابوه، ساختار سازمان‌های دولتی را مهمترین عامل در موفقیت سیاستگذاری و برنامه‌ریزی‌های توسعه اکوتوریسم دانسته‌اند. آنها همچنین، بیان داشتند که بدون پشتیبانی دولتی و تامین منابع مالی و فنی مناسب و کافی، نمی‌توان نسبت به موفقیت این بخش امیدوار بود.

نتایج تحقیق (Behzad et al, ۲۰۱۴). در زمینه توانمندسازی افراد محلی به منظور توسعه اکوتوریسم در منطقه شیراحمد نشان داد که آموزش مردم محلی به ویژه در زمینه مسائل زیست محیطی می‌تواند در توسعه اکوتوریسم تاثیر مثبتی داشته باشد. نتایج تحقیق (Shemshad & Malekmohammadi, ۲۰۱۲) با عنوان بررسی عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم نشان داد که بر اساس رگرسیون چندگانه عواملی چون سازماندهی ارائه دهندگان خدمات، آموزش مردم محلی تاثیر مثبتی بر توسعه اکوتوریسم داشته است که عوامل ذکر شده در مجموع در حدود ۵۰ درصد واریانس عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم توسط تعاونی منابع طبیعی را تبیین نمودند.

بر اساس بررسی پیشینه تحقیق و مبانی نظری، چارچوب نظری تحقیق بصورت جدول ۱ ارائه می گردد.

جدول ۱. خلاصه سازی مبانی نظری تحقیق بر اساس عوامل هفت گانه مؤثر بر توسعه اکوتوریسم

عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم	نتایج	محقق / سال
عوامل زیرساختی	امکانات اقامتی و رفاهی و زیربنایی	ملکی و همکاران (۱۳۹۲)
	ارتقای شبکه حمل و نقل منطقه	حیدری ساریان (۱۳۹۱)
عوامل اقتصادی	سرمایه‌گذاری‌های مکفی	تقوایی و همکاران (۱۳۹۱)
	فعالیت های بازاریابی	Korstanje & Busby, ۲۰۱۰
	ثبات اقتصادی	Mudzengi & Chiusti, ۲۰۱۴
	جلب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	مدیری و همکاران (۱۳۹۰)
	ارتباط با موسسات مالی بین‌المللی	Shemshad & Malkmohammadi, ۲۰۱۲
	پشتیبانی دولتی و تامین منابع مالی و فنی مناسب	Liu & Mwanza, ۲۰۱۴
عوامل سیاستگذاری	سیاست‌ها و رویه‌های قانونی	سجاسی قیداری و همکاران (۱۳۹۳)
	حمایت مسئولان دولتی	کریمی و شریفی (۱۳۹۲)
	ایجاد مرکز برنامه‌ریزی و سیاستگذاری	Chen, ۲۰۱۴
	ثبات سیاسی	Mudzengi & Chiusti, ۲۰۱۴
	مدیریت گردشگری	هادی زاده و سخایی، ۱۳۹۳

حاجی غلام سریزدی (۱۳۹۲)	آشنا کردن مردم محلی با فرهنگ گردشگری	عوامل فرهنگی
Shemshad & Malekmohammadi, ۲۰۱۲	برگزاری جشنواره و آیین‌های سنتی	
Stefanica et al, ۲۰۱۰	درک مردم نسبت به منابع طبیعی و حفظ آن	
Baksh et al, ۲۰۱۳	سرمایه اجتماعی (شبکه‌سازی، هنجارها، مشارکت)	عوامل اجتماعی عوامل جغرافیایی و طبیعی
Hjalager, ۲۰۱۰	امنیت اجتماعی	
سجاسی قیداری و همکاران (۱۳۹۳)	شرایط محیطی	
مقصودی و همکاران (۱۳۹۱)	حفاظت از جاذبه‌های تپیک گردشگری	
مدیری و همکاران (۱۳۹۰)	وسعت منطقه گردشگری با بهره‌گیری از زمین‌های اطراف	
Kumari et al, ۲۰۱۰	ایجاد دهکده توریستی	عوامل آموزشی- ترویجی
مقصودی و همکاران (۱۳۹۱)	تربیت متخصص با بهره‌گیری از مراکز آموزش گردشگری	
Shemshad & Mohammadi, ۲۰۱۲	برگزاری کنفرانس‌های ملی اکوتوریسمی	
Chen, ۲۰۱۴	برگزاری نمایشگاه‌ها	
Chen, ۲۰۱۴	ایجاد وبسایت	
Behzad et al, ۲۰۱۴	آموزش مردم محلی در زمینه مسائل زیست محیطی	
غیور و همکاران، ۱۳۹۰	تحصیلات مردم محلی و توریست‌ها	

اهداف تحقیق

هدف کلی تحقیق بررسی عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در لواسان کوچک می باشد. اهداف اختصاصی این تحقیق عبارتند از؛ بررسی عوامل سیاستگذاری مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در لواسان کوچک؛ بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در لواسان کوچک؛ بررسی عوامل جغرافیایی و طبیعی مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در لواسان کوچک؛ بررسی عوامل آموزشی - ترویجی مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در لواسان کوچک؛ بررسی عوامل فرهنگی مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در لواسان کوچک؛ بررسی عوامل زیرساختی مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در لواسان کوچک.

روش پژوهش

دهستان لواسان کوچک دهستانی از توابع بخش لواسانات شهرستان شمیرانات در استان تهران است. پتانسیل بالای دهستان لواسان کوچک سبب شده است که این ناحیه به یکی از قطب‌های اکوتوریستی کشور تبدیل شود. تحقیق حاضر که در آن از پارادایم کمی استفاده میشود، از لحاظ هدف کاربردی است زیرا از نتایج این تحقیقات میتوان در تصمیمگیریها، سیاستگذاریها و برنامه‌ریزیها استفاده نمود. همچنین، از نظر نظارت و درجه کنترل متغیرها غیر آزمایشی و از نوع همبستگی است. این تحقیق از آن جهت غیر آزمایشی است که امکان کنترل و دستکاری متغیرهای موجود میسر نیست و صرفاً وضعیت فعلی را توصیف و تفسیر میکند و از آن جهت که به تحلیل روابط بین متغیرها می پردازد، از نوع همبستگی است. از نظر فرایند اجرا کمی و از نظر منطق اجرا قیاسی و زمان پژوهش طولی و روش پژوهش تحلیلی میباشد. جامعه آماری تحقیق حاضر را کارشناسان سازمان گردشگری (N=۴۰)، کارشناسان سازمان شهرداری لواسان (N=۱۵) و کارشناسان بخشداری لواسان (N=۵) تشکیل میدهد که مجموعاً تعداد آنها ۶۰ نفر می باشد. در تحقیق حاضر، به علت محدودیت در تعداد کارشناسان، از روش سرشماری استفاده شده است.

ابزار این تحقیق پرسشنامه است که در تدوین این پرسشنامه از مطالعات و تجارب پژوهشی مربوطه استفاده شده است. این پرسشنامه دارای دو بخش اصلی است. بخش اول شامل ۵۹ گویه می باشد که هدف از آن سنجش دیدگاه کارشناسان درخصوص عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم است که این بخش شامل هشت بخش مجزا با عناوین الزامات اقتصادی، الزامات زیرساختی، الزامات سیاستگذاری، الزامات اجتماعی، الزامات فرهنگی، الزامات جغرافیایی، الزامات آموزشی-ترویجی و الزامات توسعه اکوتوریسم می باشد. این بخشها در قالب طیف لیکرت پنج امتیازی (۱=خیلی کم، ۲=کم، ۳=متوسط، ۴=زیاد، ۵=خیلی زیاد) مطرح شده است و بخش دوم مشتمل بر ویژگیهای فردی و حرفه ای پاسخگویان می باشد. به منظور تهیه پرسشنامه، ابتدا پرسشنامه مقدماتی با توجه به اهداف کلی و اختصاصی و سوالات تحقیق طراحی گردید و پس از تعیین اعتبار روایی و پایایی قابلیت اعتماد آنها، پرسشنامه نهایی تدوین گردید. در این تحقیق با توجه به ماهیت و اهداف تحقیق اعتبار محتوایی، با نظرخواهی کارشناسان و متخصصان، اصلاحات لازم انجام شد. همچنین، قابلیت اعتماد بخشهای مختلف پرسشنامه از طریق آلفای کرونباخ تعیین گردید. مقدار ضریب آلفای کرونباخ بخشهای مختلف پرسشنامه از ۸۴ درصد تا ۹۶ درصد می باشد که مورد تأیید است. در این راستا در تحقیق حاضر از نرم افزار SPSS نسخه ۱۸ استفاده شد و به این منظور از روش تحلیل همبستگی و رگرسیون چندگانه استفاده میگردد

یافته‌ها آمار توصیفی

بررسی ویژگی های فردی و حرفه ای پاسخگویان نشان داد که ۵۸/۳ درصد از پاسخگویان مرد و بقیه افراد یعنی ۴۱/۷ درصد زن بودند. میانگین سن پاسخگویان در حدود ۳۹/۱۵ سال، حداقل ۲۴ و حداکثر ۵۹ سال بود و بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۳۱ تا ۴۰ و کمترین فراوانی مربوط به گروه سنی بالاتر از ۵۰ سال بود. این یافته ها نشان داد که بیشتر پاسخگویان (۳/۶۸ درصد) دارای تحصیلات کارشناسی و کمترین آنها (۵ درصد)، دیپلم بودند و میانگین سابقه کار پاسخگویان در حدود ۲۸/۱۳ سال، حداقل ۲ و حداکثر ۲۹ سال بود (جدول ۲).

جدول ۲. ویژگی های فردی و حرفه ای پاسخگویان

نما	درصد	فراوانی (نفر)	متغیر			
			مرد	زنی		
مرد	۵۸/۳	۲۵	مرد	جنسیت		
	۴۱/۷	۲۵	زن			
	۱۰۰	۶۰	جمع			
۳۱ تا ۴۰	۲۱/۷	۱۳	کمتر از ۳۰	سن (سال)		
	۴۰	۲۴	۳۱ تا ۴۰			
	۲۳/۳	۱۴	۴۱ تا ۵۰			
	۱۵	۹	بالاتر از ۵۰			
	۱۰۰	۶۰	جمع			
	حداکثر: ۵۹		حداقل: ۲۴		میانگین: ۳۹/۱۵	
	کارشناسی	۵	۳		دیپلم	سطح تحصیلات
۱۰		۶	فوق دیپلم			
۶۸/۳		۴۱	کارشناسی			
۱۶/۷		۱۰	ارشد			
۱۰۰		۶۰	جمع			
				سابقه کار		
۱۱ تا ۲۰	۲۵	۱۴	کمتر از ۱۰	(سال)		
	۵۳/۶	۳۰	۱۱ تا ۲۰			
	۲۱/۴	۱۲	بالاتر از ۲۱			
	۱۰۰	۵۶	جمع			
حداکثر: ۲۹		حداقل: ۲	میانگین: ۱۳/۲۸			

آمار استنباطی

نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که بین عوامل اقتصادی، زیرساختی، سیاستگذاری، اجتماعی، آموزشی - ترویجی و توسعه اکوتوریسم در لوسان کوچک رابطه مثبت و معنی دار در سطح یک درصد وجود داشت و بین عوامل فرهنگی، جغرافیایی - طبیعی و توسعه اکوتوریسم در لوسان کوچک رابطه معنی دار وجود نداشت (جدول ۳).

جدول ۳. رابطه بین عوامل و توسعه اکوتوریسم در لوسان کوچک (آزمون همبستگی پیرسون)

گویه های مربوط به توسعه اکوتوریسم در لوسان کوچک	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
عوامل اقتصادی و توسعه اکوتوریسم	۰/۶۵۲**	۰/۰۰
عوامل زیرساختی و توسعه اکوتوریسم	۰/۶۴۹**	۰/۰۰
عوامل سیاستگذاری و توسعه اکوتوریسم	۰/۴۲۰**	۰/۰۰۱
عوامل اجتماعی و توسعه اکوتوریسم	۰/۵۱۵**	۰/۰۰
عوامل فرهنگی و توسعه اکوتوریسم	۰/۱۴۱.n.s	۰/۲۹۷
عوامل جغرافیایی و طبیعی و توسعه اکوتوریسم	۰/۲۳۹.n.s	۰/۰۷۳
عوامل آموزشی - ترویجی و توسعه اکوتوریسم	۰/۶۷۸**	۰/۰۰
* و ** به ترتیب معنی داری در سطح $(p \geq 0.05)$ و $(p \geq 0.01)$		

عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در لوسان کوچک از طریق رگرسیون گام به گام مورد مطالعه قرار گرفت. نتایج به دست آمده در جدول ۳ نشان می دهد که در اولین گام عوامل آموزشی - ترویجی وارد معادله گردید. مقدار ضریب همبستگی چندگانه (R) برابر ۰/۷۱۵ و ضریب تعیین برابر ۰/۵۱۱ بدست آمد، به عبارتی دیگر ۵۱/۱ درصد تغییرات متغیر وابسته توسعه اکوتوریسم در لوسان کوچک توسط عوامل آموزشی - ترویجی و ۱۲/۸ درصد تغییرات توسط عوامل زیرساختی تبیین می گردد. در گام های بعدی نیز عوامل زیرساختی وارد معادله گردید. مقدار ضریب همبستگی چندگانه (R) برابر ۰/۷۹۹ و ضریب تعیین برابر ۰/۶۳۹ بدست آمد. بنابراین، عوامل ذکر شده در مجموع ۶۳/۹ درصد از واریانس متغیر توسعه اکوتوریسم در لوسان کوچک را عوامل آموزشی - ترویجی و زیرساختی تبیین نمودند (جدول ۴).

جدول ۴. رگرسیون چندگانه برای بررسی عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در لوسان کوچک

گام	متغیر	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده
۱	عوامل آموزشی - ترویجی	۰/۷۱۵	۰/۵۱۱	۰/۵۰۲
۲	عوامل زیرساختی	۰/۷۹۹	۰/۶۳۹	۰/۶۲۴
	متغیر	ضریب استاندارد نشده B	ضریب استاندارد شده Beta	sig
	ضریب ثابت: b ₀	۰/۰۲۸	-	۰/۹۸۸
	عوامل آموزشی - ترویجی	۰/۶۲۷	۰/۵۲۲	۰/۰۰
	عوامل زیرساختی	۰/۲۹۹	۰/۴۰۶	۰/۰۰

بحث و نتیجه گیری

عوامل مؤثر بر توسعه اکوتوریسم در لوسان کوچک از طریق رگرسیون گام به گام مورد مطالعه قرار گرفت که نتایج به دست آمده نشان می دهد که عوامل آموزشی - ترویجی و زیرساختی وارد معادله شدند و در مجموع ۶۳/۹ درصد از واریانس متغیر توسعه اکوتوریسم در لوسان کوچک را این دو عامل تبیین نمودند.

یافته ها اهمیت این دو عامل را دو چندان نشان می دهد؛ زیرا درصد قابل توجهی از تغییرات توسعه اکوتوریسم توسط این دو متغیر تبیین شده است. امروزه از آموزش به عنوان یک سرمایه گذاری و نه هزینه یاد می شود و سازمان های مختلف بخش قابل توجهی از منابع خود را صرف امر آموزش می نمایند. نتایج مطالعات بهزاد و همکاران (۲۰۱۴)، شمشاد و ملک محمدی (۲۰۱۲)، حیدری ساربان (۱۳۹۱)، ضیاء شیخ الاسلامی (۱۳۹۲) نیز اهمیت آموزش در توسعه اکوتوریسم را تایید می کنند. در حوزه توریسم نیز آموزش و اطلاع رسانی از اهمیت بسیار فراوانی برخوردار می باشد و کانال اصلی معرفی قابلیت ها و توانمندی های

- فراهم نمودن امکانات مناسب حمل و نقل به عنوان یکی از اصلی‌ترین عوامل زیرساختی مؤثر در زمینه جذب توریست. البته نکته مهم در این زمینه فراهم نمودن شیوه‌های حمل و نقل متنوع و بسنده نکردن به یک شیوه؛ توسعه رستورانها، مراکز فروش، مراکز تفریحی و ورزشی، امکانات بهداشتی و درمانی در منطقه. زیرا در کنار بهره‌گیری از امکانات طبیعی، وجود این امکانات ضروری بوده و در جذب توریست تأثیر مستقیم دارد؛ ایجاد و توسعه مراکز اقامتی و رفاهی مناسب در منطقه و رعایت نمودن استانداردهای مناسب ملی و بین‌المللی در زمینه هر یک از شاخص‌های ذکر شده. در این زمینه جذب سرمایه بخش خصوصی می‌تواند بسیار تأثیرگذار باشد که بایستی با ایجاد جذابیت، دادن تسهیلات مناسب و تبلیغات زمینه حضور این بخش فراهم شود؛

- بازرسی و نظارت مستمر بر نحوه عملکرد هر یک از واحدهای ارائه دهنده خدمات و برخورد با واحدهای متخلف. - برنامه‌ریزی به منظور شناسایی فرصت‌های کارآفرینی در منطقه به منظور ایجاد اشتغال مولد در منطقه و برای مردم بومی و جذب سرمایه‌گذار خارجی و توریست؛ توسعه - دفاتر خدمات مسافرتی؛ و توسعه دفاتر خدمات مالی و بیمه‌ای.

منابع و مآخذ

- ۱- اشتری، ا. (۱۳۸۳). اکوتوریسم و پایداری. ماهنامه علمی جهاد، ۲۶۲، صفحات ۷۴-۷۸.
- ۲- بران، ص. (۱۳۸۹). خلاصه گزارش سمینار توسعه اکوتوریسم در ایران؛ چالش‌ها و راهکارها، معاونت پژوهش‌های روابط بین‌الملل / گروه مطالعات سیاستگذاری و پایداری.
- ۳- تقوایی، م.، و رخشانی نسب، ح. (۱۳۸۹). تحلیل و ارزیابی مکان‌گزینی فضاهای آموزشی شهر اصفهان. برنامه‌ریزی و آمایش فضا (مدرس علوم انسانی)، دوره ۱۴، شماره ۳، صفحات ۷۳-۹۵.
- ۴- جهانیان، م.، و زندی، ا. (۱۳۹۰). اکوتوریسم، جهاد دانشگاهی، تهران: چاپ اول.
- ۵- حاجی غلام سریزدی، ا. (۱۳۹۲). اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر مشارکت جامعه محلی در سرمایه‌گذاری در طرح‌های توسعه گردشگری روستایی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبایی.
- ۶- حیدری ساریان (۱۳۹۱). تحلیل موانع مؤثر بر توسعه گردشگری روستای سردابه، شهرستان اردبیل، جغرافیا و مطالعات محیطی، دوره ۱، شماره ۱، صفحات ۶۸-۸۱.
- ۷- رضایی، ر.، حسینی، س.م.، رنجبران، پ.، و صفا، ل. (۱۳۹۰). ارزیابی اثرات منفی توسعه گردشگری در روستای ایبانه استان اصفهان با استفاده از مدل تحلیل عاملی. فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری، دوره ۱، شماره ۱، صفحات ۲۷-۴۰.
- ۸- زنگی آبادی، ع.، محمدی، ج.، و زیرک باش، د. (۱۳۸۵). تحلیل گردشگری داخلی شهر اصفهان. مجله جغرافیا و توسعه،

منطقه می‌باشد که این آموزش بایستی برای گروه‌های مختلف ذی‌ربط و ذینفع از جمله ساکنین بومی، مدیران و برنامه‌ریزان و توریست‌ها در نظر گرفته شود و با برگزاری کنفرانس‌ها، جشنواره‌ها و نمایشگاه، ایجاد وبسایت اطلاع‌رسانی و توزیع تهیه کتابچه و بروشورها نسبت به این امر مهم اقدام شود. عامل زیرساختی نیز به عنوان دومین عامل مهم شناسایی شد. نتایج مطالعات ملکی و همکاران (۱۳۹۲)، مقصودی و همکاران (۱۳۹۱)، حیدری ساریان (۱۳۹۱) اهمیت عامل زیرساختی در توسعه اکوتوریسم را تأیید می‌کنند. از آنجائیکه اولاً رقابت شدیدی بین کشورها و در دوران کشورهای مختلف در زمینه جذب و حفظ توریست وجود دارد و دوماً توریست‌ها با هدف اولیه تفریح و استراحت به محل‌های مختلف مراجعت می‌نمایند، بایستی زیربنایی‌ترین امکانات فراهم گردد در غیر این صورت سبب سرخوردگی آنها می‌شود. بنابراین، به عنوان یک راهکاری اولیه و زیربنایی در زمینه توسعه اکوتوریسم در منطقه مورد مطالعه بایستی نسبت به فراهم نمودن امکانات زیرساختی از جمله حمل و نقل، مراکز فروش، اقامتی و رفاهی، تفریحی، بهداشتی درمانی و رستوران‌ها اقدامات لازم صورت پذیرد.

پیشنهادها

- در راستای عامل آموزشی - ترویجی پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:
- تهیه فیلم‌ها و تیزرهای تبلیغاتی و توزیع آنها در بین مردم بومی و توریست‌ها به منظور آشنایی بیشتر با قابلیت‌های اکوتوریستی منطقه؛
  - ایجاد وب سایت اطلاع‌رسانی به منظور ارائه اطلاعات جامع در خصوص قابلیت‌های اکوتوریستی منطقه و به روز نگه داشتن دائمی این وبسایت؛
  - تربیت نیروهای متخصص و مجرب در رابطه با اکوتوریسم؛
  - توسعه مراکز آموزشی در زمینه گردشگری؛ برگزاری جلسات منظم با افراد محلی؛ و برگزاری جشنواره‌ها و نمایشگاه‌هایی در مناسبت‌های مختلف و فصول مختلف سال و انجام تبلیغات وسیع در خصوص این جشنواره‌ها. این جشنواره‌ها علاوه بر جذب توریست می‌تواند سبب نزدیکتر شدن مردم بومی و توریست‌ها هم گردد.
  - توانمندسازی افراد بومی و برگزاری دوره‌های آموزشی؛ این دوره‌ها سبب ارتقاء سطح آگاهی دست‌اندرکاران و مخاطبان صنعت گردشگری بویژه در حوزه اکوتوریسم و محیط زیست می‌شود. همچنین این دوره‌ها مخاطبان را با شاخه‌های مختلف اکوتوریسم و گردشگری فرهنگی آشنا می‌سازد و راه و روش رشد این صنعت را به آنها آموزش می‌دهد.
  - انجام بازدید از مراکز گردشگری موفق برای مردم محلی به منظور ترغیب آنها جهت فعالیت در این بخش و بهبود سطح دانش و نگرش آنها.
  - در راستای عامل زیرساختی پیشنهاداتی زیر ارائه می‌گردد:

- شماره ۴، صفحات ۱۳۱-۱۵۶.
- ۹- سپهر، ع. و صفرابادی، ا. (۱۳۹۲). تحلیل شاخص های اثرگذار بر توسعه اکوتوریسم در مناطق بیابانی ایران. پژوهش های جغرافیای انسانی، دوره ۴۵، شماره ۴، صفحات ۱۳۷-۱۵۴.
- ۱۰- سجاسی قیداری، ح.، رکن الدین افتخاری، ع.، پورطاهری، م. و آذر، ع. (۱۳۹۳). الگوی توسعه کارآفرینی اکوتوریسم در مناطق روستایی (مطالعه موردی: روددره های گردشگری استان تهران). فصلنامه پژوهش های جغرافیای انسانی، دوره ۸۸، صفحات ۲۷۳-۲۹۲.
- ۱۱- ضیاء شیخ الاسلامی، س. (۱۳۹۲). تبیین نقش آموزش مردم محلی جهت توسعه پایدار گردشگری (مطالعه موردی: روستای ایبانه). پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علم و فرهنگ، دانشکده علوم گردشگری.
- ۱۲- غیور، ح.، گندمکار، ا.، و دهگانی، ز. (۱۳۹۰). بررسی اقلیم آسایش گردشگری استان چهارمحال و بختیاری با استفاده از شاخص TCI. همایش گردشگری و توسعه پایدار، دانشگاه آزاد اسلامی همدان.
- ۱۳- کرمی، ف. و شریفی، ر. (۱۳۹۲). ارزیابی گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT مطالعه موردی: روستاهای بخش مرکزی مراغه. نشریه جغرافیا و برنامه ریزی، دوره ۱۷، شماره ۴۶، صفحات ۱۹۹-۲۲۱.
- ۱۴- کروبی، م. (۱۳۹۱). جهانگردی طبیعت و ضرورت حمایت از آن در ایران. محیط شناسی، شماره ۴، صفحات ۱۵-۲۶.
- ۱۵- گلن، ک. (۱۳۹۰). اثرات جهانگردی، اثرات جهانگردی، گردآوری و ترجمه محمد رضا گوهری، تهران: دریاچه نو. موسسه آموزش عالی مازیار.
- ۱۶- محمودی، م.، چیدری، م.، کلانتری، خ.، رکن الدین افتخاری، ع. و خداوردیزاده، م. (۱۳۹۲). برآورد میزان تمایل به پرداخت گردشگران برای خدمات گردشگری مزرعه ای در استان های حاشیه دریای خزر. نشریه برنامه ریزی و توسعه گردشگری، سال ۲، شماره ۶، صفحات ۱۱-۲۹.
- ۱۷- مدیری، م.، سلیمی منش، ج.، عباسی، م. و باقری سیدشکری، س. (۱۳۹۰). تحلیل و ارزیابی پتانسیل ها و راهبردهای توسعه اکوتوریسم در منطقه ریجاب (استان کرمانشاه). فصلنامه اطلاعات جغرافیایی (سپهر)، ۷۸، صفحه ۴۳.
- ۱۸- مقصودی، م.، شمسی پور، ع. ا.، نوربخش، س. ف. و یزدان پناه اسرمی، م. (۱۳۹۱). تحلیل و ارزیابی پتانسیل ها و راهبردهای توسعه اکوتوریسم در منطقه مرنجاب. فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، دوره ۲، شماره ۷، صفحات ۲۵-۴۱.
- ۱۹- ملکی، م.، سرتیپی پور، م.، طاهباز، م. و ملکی، ع. (۱۳۹۲). امکان سنجی توسعه اکوتوریسم در سکونتگاه های روستایی شهرستان دره شهر. اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره ۲، شماره ۶، صفحات ۷۴-۹۶.
- ۲۰- میردامادی، س. م.، و برزویی، ح. (۱۳۹۲). نقش توریسم در بهبود وضعیت اقتصادی روستاهای شهرستان تالش (مطالعه موردی: روستای شیرآباد). پژوهش های ترویج و آموزش کشاورزی، دوره ۶، شماره ۳، صفحات ۷-۱۷.
- ۲۱- نعمتی، ن. (۱۳۸۴). راهکارهای توسعه گردشگری در ایران، مجموعه مقالات ظرفیت های اقتصادی ایران با تاکید بر وضعیت گردشگری ایران در بستر جهانی شدن. دانشگاه آزاد واحد فیروزکوه، صفحات ۱۰۷-۱۵۰.
- ۲۲- هادی زاده زرگر، ص. و سخایی، ب. (۱۳۹۳). تحلیل زمینه های توسعه گردشگری در سکونتگاه های روستایی شهرستان ساری. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره ۳، شماره ۸، صفحات ۳۹-۵۳.
- 23- Ashton, R.E. (2011). Defining the ecotourism based on site needs. Kusler, JA. Compiler, Ecotourism and resource conservation, 3 (4): 918-.
- 24- Baksh, R., Hakim, S.L., & Nugroho, I. (2013). Social Capital in the Development of Ecotourism: A Case Study in Tambaksari Village Pasuruan Regency, East Java Province, Indonesia. Journal of Basic and Applied Sciences Research, 3(3): 17-.
- 25- Behzad, R., Jaybhave, R.G., & Saptarshi, P.G. (2014). Issues of empowerment of local people for Ecotourism Development: A Case Study: Shir-Ahmad wildlife refuge-Iran. International Research Journal of Environment Sciences, 3(8): 7276-.
- 26- Brendon, P. (1991). Thomas Cook. 150 years of popular tourism. Secker (Martin) & Warburg Ltd.
- 27- Chen, H.S. (2014). A Study on Benefit Evaluation of Recreational Resource by Developing Ecotourism in Tropical Islands, Journal of Geography & Natural Disasters, 4:119.
- 28- Hjalager, A. M. (2010). A review of innovation research in tourism. Tourism management; 31: 112-.
- 29- International Trade Administration. (2014). United States Travel and Tourism Industry, 2012. International Trade Administration. Manufacturing and Services, Office of Travel and Tourism Industries, Department of Commerce: Washington, DC. January 2014.
- 30- Kumari, S., Behera, M.D., & Tewari, H.R. (2010). Identification of potential ecotourism sites in West District, Sikkim using geospatial tools, Tropical Ecology, 51(1): 7585-.
- 31- Korstanje, M., & Busby, G. (2010). Understanding the Bible as the roots of physical displacement: the origin of tourism. E-Review of ourism Research, 8(3): 95111-.
- 32- Liu, B., & Mwanza, F. (2014). Towards sustainable tourism development in Zambia: advancing tourism planning and natural resource management in Livingstone (Mosi-oa-Tunya) Area. Journal of Service Science and Management, 7, 3045-.
- 33- Mudzengi, M.K., & Chiutsi, S. (2014). Socio - political and macro - economic factors influencing

ecotourism competitiveness in Zimbabwe, *International Journal of Development and Sustainability*, 3(2): 306-314.

34- Shemshad, M., & Malek Mohammadi, I. (2012). Analysis of factors affecting the ecotourism development, *International Journal of Architecture and Urban Development*, 2(4): 1924-.

35- Steele P. (1995). Ecotourism: an economic analysis. *Journal of Sustainable Tourism*; 3: 2944-.

36- Stefanica, M. & Vlavian-Gurmeza, M. 2010. Ecotourism – model of sustainable tourist development. *Studies and Scientific Research – Economic Edition*,(15).

37- Temblay, D. (2011). Desert Tourism, Scoping study Desert knowledge.

38- UNWTO .(2013). International tourism receipts grew by 4% in 2012, Madrid. May 15, 2013. <http://media.unwto.org/en/press-release/201315-05-/international-tourism-receipts-grew-42013->.

39- UNWTO. (2014). International tourism exceeds expectations with arrivals up by 52 million in 2013.” 2014. UNWTO: Madrid. January 20, 2014. <http://media.unwto.org/press-release/201420-01-/international-tourism-exceeds-expectations-arrivals-52-million-2013->.

